

SIGURANȚA ONLINE A COPIILOR

Cum poate fi îmbunătățit răspunsul statului pentru a preveni și combate abuzul sexual online față de copii?

SINTEZĂ DE POLITICI

Autoare:
Botezatu Elena,
Centrul Internațional „La Strada” Moldova

Această sinteză de politici a fost realizată în baza studiului de politici publice „Siguranța online a copiilor. Cum poate fi îmbunătățit răspunsul statului pentru a preveni și combate abuzul sexual online față de copii?”, elaborat de autor în cadrul Proiectului Public Policy Fellowship implementat de către Departamentul Buna Guvernare al Fundației Soros Moldova. Opiniile exprimate în această sinteză aparțin autorului și nu reflectă neapărat punctul de vedere al Fundației Soros Moldova sau al partenerilor săi. Dreptul de autor asupra acestei sinteze aparține în egală măsură autorului precum și Fundației Soros Moldova. Autorul oferă Fundației Soros Moldova dreptul de a edita și difuza studiul fără niciun fel de restricții. Sinteza a fost machetată cu susținerea financiară a Ministerului Afacerilor Externe al Norvegiei în cadrul proiectului „Suport pentru autoritățile naționale în promovarea răspunsului politic la traficul de ființe umane, cu respectarea deplină a drepturilor omului și drepturilor persoanelor traficate” / „Supporting national authorities to advance policy response to trafficking in human beings with full respect to human rights and rights of trafficked persons”.

Sumarul executiv

Copiii din Moldova sunt vulnerabili în mediul virtual și pot fi expuși riscurilor de abuz, ceea ce face necesară stabilirea unor măsuri de prevenire și combatere asumate la nivel național. Răspunsul autorităților de până acum a fost unul puțin ineficient, măsurile au fost abordate fragmentar în mai multe documente de politici, fără a exista o legătură logică în monitorizarea ori coordonarea acestora. Această sinteză de politici își propune să formuleze recomandări pentru îmbunătățirea răspunsului statului față de protecția copiilor online.

În anul 2020 au expirat mai multe documente de politici ce reglementau măsuri de promovare a siguranței copiilor online. O bună parte dintre acțiunile planificate nu au fost realizate, au fost amânate sau stagnate din varii motive. Autoritățile publice au întreprins eforturi paralele și

fragmentare, fără o viziune strategică unică și o abordare comprehensivă care să integreze toate eforturile din domeniu într-un cadru unic de monitorizare și evaluare. Coordonarea politicilor s-a rezumat la solicitarea rapoartelor de implementare a acțiunilor planificate, fără a desfășura ședințe cu autoritățile vizate.

Întrucât Moldova e la o etapă incipientă de dezvoltare a politicilor în acest domeniu, standardele și practicile internaționale pot servi ca linii directorii pentru o abordare comprehensivă a siguranței online la nivel național. Această sinteză de politici a fost elaborată în baza Studiului de politici „Siguranța online a copiilor. Cum poate fi îmbunătățit răspunsul statului pentru a preveni și combate abuzul sexual online față de copii?” și prezintă principalele constatări și recomandări ale studiului.

Introducere

Situația pandemică a determinat mii de copii din țară să fie mai mult timp conectați online, să învețe online, să comunice mai mult și să-și facă noi prieteni. În lipsa unor competențe digitale, copiii sunt expuși riscurilor de contact, conduită sau de accesare a unui conținut dăunător și nepotrivit vârstei. Cele mai problematice situații cu care se confruntă copiii online vizează accesarea de conținut sexual involuntar, hărțuirea online, sau diverse experiențe de comunicare cu tentă sexu-

ală sau schimb de fotografii cu caracter intim, ceea ce îi face vulnerabili în fața pericolului de abuz sexual online.

Deși contextul social indică despre necesitatea unor măsuri urgente și consolidate pentru prevenirea riscurilor online pentru copii și protejarea acestora în caz de abuz, contextul politicilor publice este incert. În anul 2020 s-a finalizat perioada de implementare a mai multor documente de politici publice ce și-au propus

să promoveze siguranța online a copiilor (Planul de acțiuni privind promovarea siguranței pe Internet a copiilor și adolescenților, Programul național de securitate cibernetică a Republicii Moldova pentru anii 2016-2020 și Planul de acțiuni pentru implementarea acestuia, etc.).

În ultimii trei ani, au fost înregistrate realizări ce vizează domeniul educației, justiției, precum și domeniul de auto-reglementare pentru furnizorii de servicii Internet. Pe de altă parte, au fost înregistrate un șir de restanțe ce vizează raportarea conținutului ilegal, consolidarea expertizei conținutului online ilegal și dăunător, precum și ajustarea cadrului legal național la prevederile Convenției de la Lanzarote și Convenției de la Budapesta, conform angajamentelor asumate odată cu ratificarea Convențiilor.

Acestea indică despre faptul că procesul de implementare a politicilor în domeniu a fost cu provocări majore, mai ales că sistemele educațional, de protecție a copilului și cel al justiției nu au fost pregătite, siguranța online a ajuns brusc subiect de interes public, iar nivelul de cunoaștere a domeniului este unul minim. Autoritățile se confruntă

cu un șir de probleme determinate în special de reforma de optimizare la nivelul autorităților publice centrale, nivelul deficient de informare a specialiștilor din ministerele de resort despre subiect, lipsa resurselor financiare pentru implementarea activităților planificate, dar și lipsa unui mecanism de coordonare eficient ce ar asigura interconectarea tuturor eforturilor pentru o monitorizare și evaluare sistemică.

Pentru a putea stabili un nou curs al acțiunilor de promovare a siguranței online, e necesară evaluarea eforturilor întreprinse până acum. Totodată, e necesară analiza practicilor altor state în domeniu, recomandărilor și politicilor internaționale ce ar putea seta un cadru directoriu de elaborare a propriilor politici în domeniul siguranței online.

Scopul acestei sinteze de politici este de a analiza cadrul politicilor publice naționale și internaționale în domeniul siguranței copiilor online, de a prezenta experiența statelor europene în elaborarea și coordonarea politicilor în acest domeniu și de a formula recomandări de politici publice pentru Republica Moldova, conform necesităților identificate.

Care sunt pericolele la care sunt expuși online copiii din Moldova?

Conform datelor unui studiu privind siguranța copiilor online, din anul 2017, copiii din Moldova accesează Internetul de la o vârstă mai mică, comunică și socializează mai mult timp pe rețele de socializare, își fac prieteni noi în mediul online, persoane pe care nu le cunosc în realitate, creează mai mult conținut foto și video pe care îl distribuie în online pe Internet.¹

Acțiunile copiilor în mediul online îi expun numeroaselor **riscuri de contact**, ce presupun interacțiunea directă a copilului cu persoane adulte, necunoscute. Din această categorie face parte riscul abuzului sexual online, despre care indică următoarele experiențe ale copiilor²:

- Expedierea de către copil a unor fotografii sau video cu părți intime ale corpului său;
- Recepționarea de mesaje cu caracter sexual în mediul online;
- Transmiterea de fotografii intime persoanelor necunoscute;
- Recepționarea unor propuneri indecente.

La fel, fiind receptori ai informației distribuite în masă de către alte persoane, copiii din Republica Moldova (în continuare - RM) sunt expuși **riscurilor de conținut**. Copiii pot accesa conținuturi ce promovează violență sau pornografie, conținut ce nu-i potrivit vârstei lor, cu impact negativ asupra dezvoltării lor psiho-emoționale. Statisticile naționale indică despre faptul că 16,3% dintre copiii de 12-15 ani au accesat involuntar un video sau unele imagini cu caracter sexual în timp ce navigau pe Internet și căutau altceva. Cu astfel de situații s-au confruntat mai des adolescenții de 15 ani (aproximativ 29,7% din numărul total de copii), riscul fiind mai redus la categoriile mai mici de vârstă (7,4% din numărul total de copii)³.

Riscurile de conduită se referă la situațiile dintre semeni (peer-to-peer), atunci când copilul inițiază sau provoacă o anumită situație, având rolul de „agresor” online. Un studiu național privind fenomenul bullyingului în RM⁴ indică despre faptul că 70,8% dintre elevii din țară s-au con-

¹ La Strada Moldova, Siguranța copiilor online, Chișinău, 2017, accesibil online în română la http://lastrada.md/files/resources/3/Siguranta_copiilor_pe_Internet__final.pdf

² Ibidem

³ La Strada Moldova, Siguranța copiilor online, Chișinău, 2017, accesibil online în română la http://lastrada.md/files/resources/3/Siguranta_copiilor_pe_Internet__final.pdf

⁴ UNICEF, Bullying-ul în rândul adolescenților din Republica Moldova, Chișinău, 2019, accesibil online în română la <https://www.unicef.org/moldova/media/3146/file/Bullying-ul%20%C3%AEn%20r%C3%A2ndul%20adolescen%C8%9Bilor%20din%20Republica%20Moldova.pdf>

fruntat cu o situație de bullying, iar 28,9% dintre aceștia au trecut prin experiența bullyingului manifestat și în mediul online. Interacțiunile online dintre semenii, în care copiii sunt jigniți, agresați verbal sau înjosiți în alt mod, se manifestă fie prin postarea unor fotografii modificate jig-nitor sau recepționarea unor comentarii sau mesaje cu caracter ofensator.

Impactul abuzului online asupra copilului are consecințe pe termen lung. O experiență traumatizantă din mediul online poate fi asociată cu probleme emoționale, cu un nivel redus de eficacitate, probleme de somn, asumare nejustificată de riscuri, consum de tabac, probleme de alimentație, dar și alte probleme de sănătate. Mai mult decât atât, distribuția imaginilor sau secvențelor

video ce reprezintă copilul în mediul virtual, posibilitatea de a viziona materialele de pe Internet de mii de ori victimizează repetat copilul și, inevitabil, amplifică consecințele negative ale abuzului.

Factorii ce influențează aceste riscuri sunt nivelul minim de implicare a părinților în educația despre siguranța online, abordarea sporadică și superficială a siguranței online în programul școlar, dar și nivelul precar de informare a publicului larg despre riscurile online și serviciile de suport la care pot apela în caz de abuz online. Acest fapt indică despre necesitatea unor eforturi consolidate în promovarea siguranței online, care să stabilească măsuri de informare a cadrelor didactice, părinților și elevilor despre siguranța online, realizate cu regularitate.

Care este răspunsul statului? Provocări și deficiențe

(1) Siguranța online e confundată cu securitatea cibernetică

Siguranța online este un concept generic, care deseori e confundat cu alți termeni precum „securitatea cibernetică”, „securitatea online” sau „securitatea informațională”. Prin urmare, actorii responsabili de implementarea politicilor deseori se orientează spre aspecte ce vizează securizarea dispozitivelor digitale, păstrarea securității informațiilor sau dezvoltarea abilităților de utilizare a tehnologiilor, iar acțiunile orientate spre prevenirea și diminuarea riscurilor de conduită și contact ale copilului sunt adesea neglijate.

(2) Subiectul nu este prioritate pe agenda autorităților publice, fapt care determină o abordare superficială

Determinarea stadiului de implementare a PNA privind promovarea siguranței pe Internet a copiilor este o provocare cauzată de evaluarea contradictorie și de datele inconsistente furnizate de diverși reprezentanți ai autorităților publice. Deși majoritatea activităților au fost raportate ca fiind implementate, datele furnizate sunt insuficiente, pe alocuri sunt contradictorii sau nu coincid cu indicatorii de progres reglementați. Respectiv, nu permit aprecierea

progresului și situației faptice, împiedică conturarea priorităților și planificarea următoarelor acțiuni.

(3) Acțiuni în domeniul siguranței copilului online au fost planificate în mai multe documente de politici publice, însă fără a exista o abordare comprehensivă în domeniu

În ultimii ani, acțiuni de promovare a siguranței online au fost planificate în politici ce vizează protecția copilului, securitatea cibernetică, Moldova digitală, securitatea informațională și siguranța online. Documentele de politici ce reglementează acțiuni menite să promoveze siguranța copiilor online au o abordare destul de complexă, fiind planificate acțiuni ce vizează diferite domenii de competență, începând cu promovarea siguranței copiilor online, acțiuni menite să contribuie la reducerea conținutului ilegal din Internet, până la acțiuni de actualizare a cadrului legal în domeniul abuzului sexual și exploataării sexuale, facilitate de utilizarea TIC. Unele acțiuni se dublau, ceea ce indică despre eforturi paralele și fragmentare întreprinse de autorități, fără o viziune strategică unică și fără o abordare comprehensivă care să integreze eforturile într-un cadru unic de monitorizare și evaluare.

(4) Lipsește o entitate cu atribuții de coordonare a tuturor eforturilor în domeniul siguranței copiilor online

Mecanismele existente de coordonare nu sunt interconectate. Coordonarea politicilor în domeniul siguranței online e limitată la colectarea de date statistice despre acțiunile implementate, ceea ce face procesul de monitorizare și evaluare ineficient, limitându-l la raportarea datelor statistice, care deseori sunt dublate în diferite rapoarte.

În ultimii 3 ani, nu a fost desfășurată nicio ședință de coordonare cu reprezentanții ministerelor de resort. Multe din activitățile planificate nu au fost

implementate, iar convocarea ședințelor de coordonare ar fi fost puțin utilă, întrucât autoritățile nu ar fi avut ce raporta.

(5) Nivelul de colaborare și implicare a partenerilor în implementarea activităților este minim

Majoritatea activităților planificate în documente de politici au fost realizate fără implicarea unor parteneri, fiind raportate ca eforturi individuale ale autorităților. Asta indică despre nivelul redus de informare și conștientizare a societății despre riscurile online și lipsa unei comunități dedicate subiectului siguranței online a copiilor.

Care sunt abordările internaționale?

Siguranța online vizează protecția copilului

În documentele de politici internaționale, siguranța copiilor online este fie subiectul unor politici tematice (Strategia Europeană pentru un Internet mai Bun pentru Copii), fie e integrată în documentele de politici cu o tematică mai vastă (Strategia CoE pentru Drepturile Copilului). Măsurile menite să contribuie la siguranța copiilor online pun accent pe bunăstarea emoțională, fizică și sexuală a copilului în mediul online. Totodată, măsurile privind securitatea online vizează protecția sistemelor informaționale, informațiilor, dispozitivelor la care are acces un copil și acestea de obicei sunt reglementate în politicile privind securitatea cibernetică.

Există un document cadru de politici

Statele europene își elaborează politicile naționale în baza unui document cadru ce stabilește domeniile prioritare de intervenție (Strategia Europeană pentru

un Internet mai Bun pentru copii). Respectiv, chiar dacă statele aleg să reglementeze măsuri în domeniul siguranței online în mai multe documente de politici, mecanismul de coordonare vizează toate eforturile în domeniu.

Coordonarea eficientă – o condiție pentru dezvoltarea politicilor

Nu există unele recomandări de coordonare eficientă a politicilor în acest domeniu. La nivel internațional, fiecare stat și-a dezvoltat propriile practici de guvernare, fie prin crearea unei agenții specializate de nivel înalt, fie prin atribuirea acestui rol unor structuri specializate (Centrele de siguranță online) sau mai multor ministere cu responsabilități de implementare a politicilor, care însă aveau un mecanism prestabilit de cooperare și comunicare interinstituțională. Aceste mecanisme presupuneau: fie întâlniri informale de coordonare între agențiile de resort, crearea unui grup inter-departamental de lucru sau semnarea unui Memorandum formal⁵.

⁵ The Better Internet for Kids Policy Map, Implementing the European Strategy for a Better Internet for Children in European Member States, March 2018, accesibil online în engleză la <https://www.betterinternetforkids.eu/documents/167024/2637346/BIK+Map+report+++Final+++March+2018/a858ae53-971f-4dce-829c-5a02af9287f7>

Măsuri complexe și abordări sistemice

Standardele internaționale (cum ar fi Modelul național de răspuns We Protect⁶) mizează pe o abordare complexă la nivel național prin măsuri menite să consolideze cadrul de coordonare al po-

liticilor, consolidarea investigațiilor cazurilor, sensibilizarea societății și furnizarea serviciilor pentru victimele ESASC (exploatare sexuală și abuz sexual față de copil). Detalii privind indicatorii de impact sunt specificați în Tabelul nr. 1.

Sursa: Modelul național de răspuns pentru prevenirea și combaterea abuzului și exploatarii sexuale online a copilului, elaborat de Alianța WeProtect

1. Asumarea angajamentului de prevenire și răspuns față de ESASC la cel mai înalt nivel
2. Investigațiile și actul de justiție se realizează efectiv și cu succes, fiind centrate pe interesele victimelor.
3. Copiii victime au acces la servicii de suport pe toată durata procesului penal.
4. Copiii sunt informați și abilitați să se poată proteja de riscurile ESASC. Părinții și cadrele didactice sunt mai bine pregătite să protejeze copiii online.
5. Sectorul privat e mai implicat în dezvoltarea de soluții pentru a preveni ESASC.
6. Publicul, profesioniștii și autoritățile de resort sunt sensibilizate cu privire la riscul de ESASC.

Tabelul nr. 1

⁶ WeProtect Global Alliance, Preventing and Tackling Child Sexual Exploitation and Abuse (CSEA): A Model National Response, November 2016, accesibil online în engleză la <https://static1.squarespace.com/static/5630f48de4b00a75476ecf0a/t/582ba50bc534a51764e8a4ec/1549388168335/WePROTECT+Global+Alliance+Model+National+Response+Guidance.pdf>

Recomandări strategice

- 1) Pentru următorul ciclu de politici e necesară instituirea unui mecanism eficient de coordonare a politicilor în domeniul protecției copiilor față de riscurile în mediul online. A se lua în considerație toate opțiunile care există în domeniu: fie prin capacitatea unui minister, sub egida căruia poate fi creat un grup de lucru tehnic, ce ar asigura atât comunicarea eficientă între autorități pe segmentul de studiu, cât și monitorizarea permanentă a eforturilor eforturilor comune; fie prin revizuirea competenței CNPDC și atribuirea responsabilității de coordonare și monitorizare a eforturilor întreprinse în domeniul protecției copiilor față de riscurile online.
- 2) Întrucât măsurile ce vizează siguranța online pot fi incluse în mai multe documente de politici, e necesară coordonarea la nivel inter-instituțional, pentru a asigura comunicarea între structurile responsabile de dezvoltarea politicilor, dar și asigurarea coerenței măsurilor/acțiunilor planificate în documentele de politici.
- 3) În contextul expirării mai multor documente de politici publice (Planului Național de Acțiuni privind Promovarea Siguranței pe Internet a Copiilor și Adolescenților pentru anii 2017-2020, Programului național de securitate cibernetică a RM pentru anii 2016-2020 și Planului de acțiuni privind implementarea acestuia, etc.), ce reglementau măsuri de siguranță online, devine imperativă planificarea unor acțiuni în vederea continuării eforturilor în domeniul promovării siguranței copiilor online. Pentru aceasta, e necesară crearea unui grup de lucru sub egida MSMPS, care ar planifica întregul set de acțiuni în domeniul promovării siguranței online.
- 4) În procesul de elaborare a politicilor în domeniul siguranței copiilor online, este important să se țină cont de angajamentele internaționale asumate prin semnarea tratatelor internaționale ce vizează protecția copiilor față de abuzul sexual și exploatarea sexuală online, pentru a asigura o abordare complexă, ce corespunde recomandărilor internaționale (Convenția de la Lanzarote, Convenția de la Budapesta). La fel, întrucât RM este membră a Alianței Globale împotriva Exploatării Sexuale Online a Copiilor „WeProtect”, e necesară actualizarea parteneriatului și angajamentelor asumate, prin

subsemnarea noului Model de politici recomandat pentru prevenirea și combaterea abuzului și exploatarea sexuală online. Totodată, e necesară stabilirea unor noi priorități și acțiuni naționale pentru asigurarea implementării graduale a acestui Model.

- 5) E necesară implicarea reprezentanților tuturor autorităților și institu-

țiilor publice vizate în elaborarea următoarelor politici în domeniu, pentru a asigura același nivel de înțelegere a subiectului și asumarea responsabilității prin participare. Totodată, acest fapt ar include promovarea siguranței copiilor online pe agenda MSMPS, MECC, MAI, PG, MEI și altor structuri interesate sau cu responsabilități în domeniu.

Recomandări operaționale

Ministerul Educației, Culturii și Cercetării ar trebui să asigure:

- Revizuirea curriculei școlare și politicilor educaționale în vederea integrării temelor privind educarea comportamentelor sigure online în activitățile cu elevii, la toate categoriile de vârstă.
- Includerea siguranței copiilor online în programele de formare profesională continuă a cadrelor didactice, în vederea abilitării acestora pentru desfășurarea activităților educative cu copiii, în scopul prevenirii abuzului sexual online;
- Crearea și implementarea unor programe de dezvoltare a competențelor parentale ce ar ține cont de beneficiile și riscurile asociate utilizării TIC, punând accent pe educația copilului despre comportamentele

sigure în mediul online, soluțiile și serviciile de suport disponibile în caz de abuz.

Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Justiției, Procuratura Generală și Inspectoratul General al Poliției ar trebui să asigure:

- Ajustarea cadrului legal ce incriminează acțiunile ilegale de abuz și exploatare sexuală online conform prevederilor Convenției de la Lanzarote;
- Ajustarea cadrului legal ce prevede măsurile procesuale de investigație și urmărire penală a infracțiunilor săvârșite cu utilizarea TIC la prevederile Convenției de la Budapesta;
- Dezvoltarea și consolidarea expertizei conținutului ilegal și dăunător online;

- Dezvoltarea unor linii directorii pentru reprezentanții organelor de drept (polițiști și procurori) privind realizarea acțiunilor de investigație și urmărire penală a infracțiunilor ce reprezintă abuz sexual și exploatare sexuală online, din perspectiva protejării intereselor copilului;
 - Formarea profesională a reprezentanților organelor de drept și sistemului judecătoresc în domeniul identificării, investigării și judecării infracțiunilor ce reprezintă abuz sexual și exploatare sexuală online, centrate pe interesele copilului în procesul penal;
 - Menținerea specializării structurilor din cadrul procuraturii și organelor de poliție responsabile de investigarea și realizarea acțiunilor de urmărire penală în cazuri de abuz și exploatare sexuală online.
- Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale și Ministerul Educației, Culturii și Cercetării ar trebui să asigure:**
- Dezvoltarea capacităților cadrelor didactice, psihologilor școlari identificarea cazurilor de abuz online și realizarea intervențiilor centrate pe interesele copilului;
 - Dezvoltarea unor politici instituționale de promovare a siguranței online în școală;
 - Dezvoltarea unor instrucțiuni pentru asistenți sociali, cadre didactice, psihologi școlari privind identificarea și raportarea cazurilor de abuz sexual online asupra copilului către organele de poliție.